

ve Çemberlitaş Atik Ali Paşa (1314) camilerinin kapılarında celi sülüsle namaz hakkındaki âyet-i kerîme (en-Nisâ 4/103); 1956'da Tophane'den Maçka'ya nakledilen Hamidiye Çeşmesi'nin celi ta'lik kitâbesi (1319); Şişli Etfal Hastahanesi'nin celi sülüs ve celi ta'lik kitâbeleri; Yıldız Sarayı bahçesindeki Hamidiye Çeşmesi'nin tuğ-rası, celi muhakkak ve celi sülüs kitâbesi (1321); Yenıcamı arkasında Bahçekapı'da bulunan Yeni Vâlide Çeşme ve Sebili celi sülüs istifli kitâbesi (altında 1074 tarihi bulunmakla beraber 1325'te yazılan bu kitâbenin on iki satırlık kalıbı yazılışından bugüne kadar celi sülüsle uğraşan hattatlar hocalık etmektedir); Şam'da Muhyiddin İbnü'l-Arabî türbesinin celi ta'lik tamir kitâbesi (1294); Medine'de II. Abdülhamid'in inşa ettirdiği misafirhanenin kitâbesi (bina ile birlikte yok edilmiştir). Ayrıca Eyüp, Süleymaniye ve Sümbül Efendi camilerinin hazirelerinde, Karaca Ahmed (a.g.e., III, rs. 298), Yahyâ Efendi Dergâhı haziresinde hocası Ali Haydar Bey'in mezar kitâbesi (1287) ve Sahrâycıdedid Kabristanı'nda yazdığı birçok kabir kitâbesi vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 355-365; Yazır, *Kalem Güzeli*, II, rs. 199, 230-232, 259, 276; III, rs. 295, 298, 307-308, 310, 316-317, 337-339; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 239-241; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, iv. 32, 33, 36, 37; a.mlf., *Letters in Gold*, New York 1998, s. 142-149; a.mlf., *Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonundan Seçmeler*, İstanbul 2002, s. 192-201; a.mlf., "Hattat Sâmi Efendi'nin Dış Kırası", *Hayat Tarih Mecmuası*, sy. 12, İstanbul 1969, s. 20-22; a.mlf., "Büyük Bir Hat Sanatkârımız: Sâmi Efendi", a.e., sy. 5 (1969), s. 4-10; a.mlf., "Yeni Câmi Sebilinin Kitâbesi", *Lâle*, sy. 4, İstanbul 1986, s. 14-17; a.mlf., "Hat Sanatının Büyük İsimlerinden: Sâmi Efendi", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sy. 4-5, İstanbul 2000, s. 473-484; *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 217, 218, 220, 221, 223; Ali Alparslan, *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, İstanbul 1999, s. 122-125; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2003, s. 187-194; A. Süheyl Ünver, "Zât-ı Sâmi'lerini Ziyâret", *San'at ve Kültürde Kök*, sy. 12, İstanbul 1982, s. 14-15; sy. 13 (1982), s. 16-18; sy. 14 (1982), s. 41-43; sy. 15 (1982), s. 42-43; Necmeddin Okyay'ın *Hâtıra Defteri*, M. Uğur Derman özel kitaplığı, Yenişehir-i Fenârî Hüseyin Hâşim Bey'in Notları (Türk-petrol Vakfı Arşivi); Nurullah Pertev Bey'in notları, M. Uğur Derman özel kitaplığı.

M. UĞUR DERMAN

SÂMÎ EFENDİ, Mahmut

(bk. RAMAZANOĞLU, Mahmut Sami).

SÂMÎ NECMEDDİN

(1911-1933)

Türk tezhip, ebru ve cilt sanatkârı.

23 Ocak 1911'de Üsküdar'da doğdu. Babası hattat Mehmed Necmeddin Okyay, annesi Seniye Hanım'dır. Ölümü soyadı kanunundan önce olduğu için ailenin Okyay soyadını kullanamamıştır. İlk, orta ve lise öğrenimini Üsküdar'da tamamladıktan sonra Sultanahmet'teki Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi'nden mezun oldu. Çocukluk yıllarında babasından ve onun geniş sanat çevresinden ebru, cilt ve tezhip dersleri almaya başladı. Kısa zamanda üstün yeteneğiyle bu sanatlarda öne çıktı ve klasik tarzda başarılı eserler ortaya koydu. Cilt sanatında "deri oygu" adını verdiği müşebbek şemse tarzını yeniden canlandırdı. Aynı zamanda klasik gömme kitap kapları hazırladı. Mücellit ve müzehhip Bahaeddin Efendi'den (Tokatlıoğlu) ders alarak tezhip ve ruganî cilt yapımını ilerletti. 1931 yılında cilt ve tezhip sanatında hocasından icâzet aldı. Bahaeddin Efendi, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan bazı kitapların tamiri için görevlendirildiğinde Sâmi Necmeddin hocasına yardımcı oldu. Bu çalışmalar sırasında ve ders aldığı yıllarda hocasının kitap sanatlarıyla ilgili görüş ve bilgilerini, özellikle tezhip ve cilt sanatında kullanılan terim ve tabirleri kaydederek bunların doğru bir şekilde günümüze ulaşmasında önemli rol oynadı. 12 Haziran 1933 tarihinde vefat eden Sâmi Necmeddin, Üsküdar Yeni Vâlide Camii'nde babasının kıldırıldığı cenaze namazının ardından Karacaahmet Mezarlığı'na defnedildi. Cilt ve tezhip sahasında yaptığı pek çok eser arasında bilinenler şunlardır: Esad Fuad (Tugay) Bey için Kâmil Akdik'in 1931'de yazdığı en'âm-ı şerifin bezemesi (TTK Ktp., nr. Y 298); Neyzen Emin Efendi'nin 1933'te yazdığı sülüs, nesih kıta bezemesi ve iki takım deri oygu kabı (Türk Petrol Vakfı Ktp., nr. 57, 114, 115); Şeyh Hamdullah tarafından yazılmış mus-haf-ı şerifin hâtime sayfası tezhibi (TSMK, Yeniler, nr. 913).

BİBLİYOGRAFYA :

Sâmi Necmeddin metrukâtı, M. Uğur Derman özel kitaplığı; Necmeddin Okyay'ın *Hâtıra Defteri*, M. Uğur Derman özel kitaplığı, M. Uğur Derman, *Türk Sanatında Ebru*, İstanbul 1977, s. 48; a.mlf., "Hezârfen Hattat Üsküdarlı Necmeddin Okyay", *Üsküdar Sempozyumu I: 23-25 Mayıs 2003: Bildiriler* (haz. Zekeriyâ Kurşun v.dğr.), İstanbul 2004, II, 182-194; a.mlf., "Toy-gartepesi'ndeki Ev", *Türk Edebiyatı*, XXXIII/389, İstanbul 2006, s. 24-32; Hasibe Mazoğlu, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Ankara 1987, s. 263-264.

F. ÇİÇEK DERMAN

SÂMÎH RİFAT

(1874-1932)

II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet devri şairi, yazar ve dil âlimi.

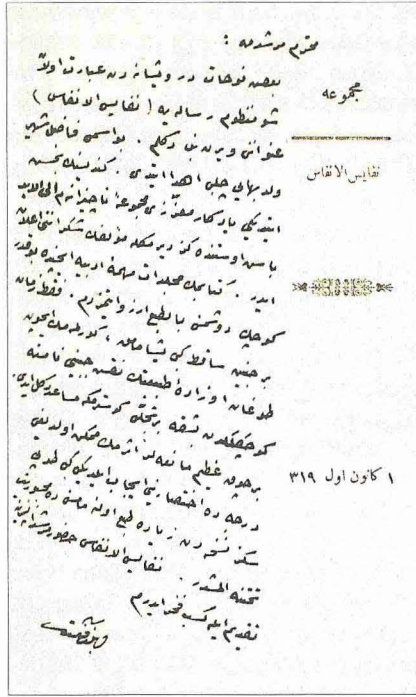
Mustafa Sâmih Rifat İstanbul'da doğdu. Babası askerî kaymakamlardan Hasan Rifat Bey, annesi Ayşe Hanım'dır. Beste-kâr Ali Rifat Çağatay ve Yahudilik tarihine dair eserleriyle tanınan Cevat Rifat Atilhan'ın kardeşidir. Garip akımı temsilcilerinden Oktay Rifat ise (Horozcu) oğludur. Önce babasından özel dersler aldı; daha sonra Kocamustafapaşa Askerî Rüşdiyesi ile Dârü'ttedris'e devam etti, ancak sağlığı elvermediği için bu okulları bitiremedi. Bir süre Denizlîli müderris Şâkir Efendi'den Arapça, Camcızâde Rızâ Efendi'den Farsça okudu, ayrıca kendi çabasıyla Fransızca öğrendi.

1892'de Kantar İdaresi'nde memur olarak çalışmaya başladı, 1894'te Şehremâneti Muhasebesi'nde görev aldı. 1897'de evlendi; bir süre sonra eşinin vefat etmesi üzerine Enver Celâleddin Paşa'nın kızı Münever Hanım'la ikinci evliliğini yaptı. 1899'da Dahiliye Nezâreti Matbuat Kalemi'ne girdi. 1905'te Tesrî-i Muâmelât mümeyyizi tayin edildi. 1908'de Dahiliye Mektûbî Kalemi mümeyyizliğine getirildi, aynı zamanda Mercan İdâdisi'nde edebiyat dersleri vermeye başladı. II. Meşrutiyet'in ardından Biga mutasarrıflığına gönderildi. Daha sonra Konya (1912), Trabzon (1913), Erzurum (1914) valiliğine getirildi; bu sonuncu görevine gitmeyince bir yıl boşta kaldı. 1915'te ikinci defa Konya valiliğine tayin edildi. Talat Paşa'nın nâzırlığı sırasında Dahiliye Nezâreti'ne müsteşar oldu.

Millî Mücadele'nin başlaması üzerine Hareket Ordusu kumandanı Hüseyin Hüsnü Paşa ile birlikte Anadolu'ya geçerek çeşitli cephelerde dolaştı ve yaptığı konuşmalarla askere moral verdi. Bu arada Ankara'da çıkmakta olan *Hâkimiyet-i Milliye* ve *Yeniğün* gazetelerinde millî meseleler hakkında makaleler yayımladı. 1921'de Garp cephesini ziyaret edip İnönü mevkiinde savaşan askerlere bir konuşma yaptı ve yaptığı diğer konuşmalarla Millî Mücadele'nin tanınmış hatipleri arasında yer aldı. Aynı yıl Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Heyeti'ne üye ve ardından başkan tayin edildi; daha sonra da vekâlet müsteşarı oldu. II (1923-1927) ve III. (1927-1931) dönem Çanakale milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. Daha çok

Türk tarihi ve Türk diliyle meşgul oldu. Atatürk'ün arzusuna rağmen, 1931'de kurulan Türk Tarihî Tedkik Cemiyeti'nin çalışmalarına katılamadı. 2-11 Temmuz 1932'de İstanbul'da toplanan I. Türk Tarih Kongresi'nde başkan vekili oldu ve ağır hasta olmasına rağmen burada bir bildiri sundu. Temmuz 1932'de kurulan Türk Dili Tedkik Cemiyeti'nin başkanlığına getirildi. 29 Eylül – 6 Ekim 1932 tarihlerinde İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan I. Türk Dili Kurultayı'na ancak sedye üzerinde katılabildi. 3 Aralık 1932'de Ankara'da öldü, kabri Cebeci Mezarlığı'ndadır.

Babasının da şair olması dolayısıyla küçük yaştan itibaren divan şiirine ilgi duyan Sâmih Rifat 1890'lı yıllardan itibaren eski şiir anlayışını sürdüren Eşref Paşa, Üsküdarlı Hakkı Bey, Muallim Nâci ve Yenişehirli Avni Bey'in tesiri altında klasik tarzda şiirler yazmaya başlamıştır. Fuzûlî'ye nazîre olarak kaleme aldığı ilk şiirleri *Hazîne-i Fünûn*'da yayımlanmış (1893), *İkdam* gazetesinde sekreterlik yaparken edebiyat dünyasından yeni arkadaşlar edinmiştir. 1896'da İsmâil Safâ'nın bırakması üzerine haftalık *Maârif* dergisinin yayımını 27. sayıdan itibaren üstlenmiştir. 1897'den sonra özellikle Recâizâde Ekrem ve Abdülhak Hâmid gibi yeni tarz şiir anlayışını savunanların etkisi altında yeni şiire yönelen Sâmih Rifat bu tarihten sonra manzum ve mensur eserlerini *Mekteb*, *Maârif* ve *Terakkî* dergilerinde yayımlamayı sürdürmüştür. Ayrıca *Resimli Gazete*, *Sabah*, *İkdam* ve *İrtikâ* gibi yayın organlarında yazıları çıkıyordu. Bir ara *Sabah* gazetesinin başyazarlığını yapmış, burada Rauf Yektâ Bey ile klasik Türk müzikisi üzerine bir tartışmaya girişmiş, Servet-i Fünûncular'a yöneltilen meşhur "dekadanlık" tartışmasına katılmıştır. II. Meşrutiyet'in ilânı üzerine *İttifak* adlı bir gazete çıkarmıştır. 1918'den itibaren Celâl Nuri'nin (İleri) yayımlamakta olduğu *Âtî*

Sâmih Rifat Bey'in el yazısı ve imzası (Abdullah Uçman arşivi)

gazetesiyle *Muhibbân* ve *Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmuası*'nda yazılar yazmış, burada Süleyman Nazif ve Rıza Tevfik'le tarihî ve fikrî meselelerle ilgili uzun tartışmalara girişmiştir.

II. Meşrutiyet'ten önce klasik tarzda oldukça etkili Bektaşî nefesleri yazan Sâmih Rifat, Mütareke yıllarında "Akdeniz Kıyıları"nda ("Yaslı gittim şen geldim"), 1919'da Aydın'ın Yunan ordusu tarafından işgali üzerine "Güzel Aydın", "Ya İstiklâl ya Ölüm!", "Asker Koşması" ve "İnönü Kapılarında" gibi millî duyguları terennüm eden sade dille şiirler kaleme almıştır. Ölümü üzerine Sadettin Nüzhet Ergun tarafından hakkında yazılan eserde basıma hazır durumda "Nâdim" adlı bir roman denemesiyle "Selâm Nedir", "Türk Parkları", "Osmanlılar'da Din Telakileri", "Tarihten Evvelki Devirlerin Tedkikinde Müracaat Olunacak Menbalar", "Milliyet Düsturları", "Divânü lügati't-Türk Tercümesi" (I. cilt) ve "Türk Lügati" gibi çalışmalarından bahsedilmekle beraber bugüne kadar bunların hiçbirini yayımlanmamıştır. Sadettin Nüzhet'in eserine alınan şiirleri ise "Divan Edebiyatı", "Bektaşî Edebiyatı", "Teceddüt Edebiyatı", "Millî Edebiyat" ve "Vatanî Şiirler" başlıkları altında toplanmıştır.

Sâmih Rifat

Sâmih Rifat'ın şiirleri arasında özellikle Yahya Kemal'in (Beyatlı) "İthaf" şiirine ilham kaynağı olan, "Hezâran per açıp reng ü ziyâdan" mısraıyla başlayan, yayımlandığı zaman büyük ilgi gören, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Alevî ilhamın son şaheserlerinden" dediği nefesi, şairin kendisi tarafından devr-i hindî usulünde ve hüzzam makamında bestelenmiştir. İyi bir tamburî olan Sâmih Rifat'ın ayrıca güftesi kendisine ait, "Nedir sende ey dil bu dâğ-ı elem?" mısraıyla başlayan rast, "Ezelden âşıkım ben Muhammed Mustafâ'ya" mısraıyla başlayan uşşak nefesleri de bestekârlıktaki yeteneğinin göstergelerindendir.

Yayımlanmış eserleri şunlardır: *Nefâ-yisü'l-enfâs* (İstanbul 1904, çok az sayıdaki nefesini bir araya getirdiği, sadece sekiz adet basılan şiir kitapçığı); *Türkçe'de Tasrif-i Hurûf Kanunları ve Tekel-lümün Menşei* (Ankara 1926, bir rapor şeklinde hazırlanmış olup yayımlandığı zaman oldukça ağır eleştirilere uğramıştır); *Halkiyat* (İstanbul 1927, ancak iki forması basılabilmştir); *Şarkın Masal Anaları* (Ankara 1927).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1673-1676; İsmâil Habip [Sevük], *Edebi Yeniliğimiz*, İstanbul 1932, II, 447-449; *Türk Musikisi Klasiklerinden Bektaşî Nefesleri* (İstanbul Konservatuarı neşriyatı), İstanbul 1933, IV, 150-151, 160-161; Sadettin Nüzhet Ergun, *Sâmih Rifat: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1934; a.mlf., *Türk Musikisi Antolojisi*, İstanbul 1943, II, 639, 684-686; Meserret Diröz, "Sâmih Rifat Üzerinde Hacı Bektaş-ı Velî Tesiri", *Hacı Bektaş Velî Anma Töreni: 16-18 Ağustos 1984*, Hacıbektaş 1986, s. 52-61; Veled Çelebi İzbudak, "Sâmih Rifat", *Vakit*, İstanbul 11-13 Kânunuevvel 1932; Abdullah Uçman, "Sekiz Adet Basılan Bir Şiir Kitapçığı: Nefâ-yisü'l-enfâs", *TT*, sy. 63 (1989), s. 57-58; a.mlf., "Sâmih Rifat'ın Nefesleri: Nefâ-yisü'l-enfâs", *MÛTAD*, sy. 8 (1997), s. 535-554; a.mlf., "Zerdüş Münakaşası Üzerine", *TDED*, XXVIII (1998), s. 511-524; Adnan Akgün, "Edebiyatçılarımızın Resmî Hal Tercümeleri: Mustafa Sâmih Rifat", *İlmî Araştırmalar*, sy. 2, İstanbul 1996, s. 229-246; Öztuna, *BTMA*, II, 261; "Sâmih Rifat", *TDEA*, VII, 455-456; "Sâmih Rifat", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, II, 716-717.

AYŞEGÜL CELEPOĞLU

SÂMİLER

(الساميون)

Hız. Nûh'un büyük oğlu
Sâm'a nisbet edilen kavimler.

Sâmî (Semitic) terimi başta Arabistan, Suriye, Irak ve Afrika'nın bazı bölgeleri olmak üzere geniş bir coğrafyada benzer özelliklere sahip diller konuşan Akkadlar,